

ΕΤΟΣ Α'. - ΤΟΜΟΣ Α'. - ΤΕΥΧΟΣ Α'. & Β'.

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

“ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,”

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΙΑΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤ — ΒΟΥΛΗΣ 18

1928

Γ Λ Ω Σ Σ Ι Κ Α

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑ

ΑΠΟ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ὁ χειμώνας (ἢ κάλλιο ὁ χειμός, ὅπως τὸ λέγανε στὴ βορειοανατολική Θράκη) τοῦ 1908, μὲ βρῆκε στὴ Σαρακινού, ἢ Σαρακίνα τῆς Β.Α. Θράκης.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ποῦμε πῶς ἡ ἀρχικὴ ὀνομασία εἶτανε στὰ Ρακινού, στὰ χτήματα δηλ. τοῦ Ρακινού.

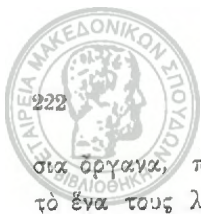
Ἐπειτα δταν ξεχάστηκε ὁ Ρακινός καὶ τὰ χτήματά του, ἡ ὀνομασία Σαρακινού παρετυμολογικὰ ἐγινε: Σαρακινού ἔπειτα: ἡ Σαρακινού (ἢ κώμη δηλ. Σαρακινού) καὶ τέλος κατὰ τὸ σκῆμα Βυζού καὶ Βύζα εἶπανε τὴ Σαρακινού καὶ: Σαρακίνα.

Λοιπὸν ἀφτοῦ μῆστειλε τὴ χρονιά ἐκείνη, πού εἶχε κηρυχτεῖ τὸ Τούρικο Σύνταγμα, ὁ μακαρίτης ὁ Ἰδας, γιὰ νὰ διδάξω στοὺς καλοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους τὸν ἐθνικισμό, ὥστε μιὰ μέρα πολὺ κοντινὴ νὰ γίνει ἡ χώρα τῶς Ἑλλάδα.

Εἶδα ὅμως πῶς οἱ ἀνθρώποι τῆς χώρας ἐκείνης εἶτανε πολὺ πιὸ ἐθνικιστὲς ἀπὸ μένα κι ἀπ' ἀφτὴ τὴ μεριά τουλάχιστο κάμνουν τὸ καθήκον τῶς ἐντέλεια. Τότες ἐγὼ ἐπιδόθηκα σὲ γλωσσικὲς παρατηρήσεις τῆς ντόπιας γλώσσας κι ὠφελήθηκα πολὺ, ὠφέλησα καὶ τὴν ἐπιστήμη, ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως.

Ἀνάμεσα στὰ πολλὰ καὶ ποικίλα κινούργια πράματα πού παρατήρησα στὴ γλώσσα τῶν βόρειων Θρακῶν ἀκουσα καὶ τῆς φράσης πᾶ ἄ πᾶς; (= πού θὰ πᾶς;), τὰ ἄ κᾶνς (= τί θὰ κᾶνεις), πού μὲ βοηθήσανε νὰ δῶρω τὸ νόμο τῆς συναλοιφῆς, πού λέγαν οἱ παλιοὶ γραμματικοί.

Τὸ ἄ (= θὰ) τῶξαιρα κι ἀπὸ πρῶτα, γιὰτὶ κᾶμεῖς στὴν Ἀρτάκη μας ἔτσι τὸ λέγαμε. Τὸ θὰ λοιπὸν χάνει τὸ ἀρχικὸ του θ ἀπὸ τὴ συνεκφορὰ του μὲ τῆς ἀντωνυμίας τὸν, τὴ, τὸ κλ. προκλητικῆς, τοῦ ρήματος ἀντικείμενα, πού ἀκολουθοῦνε συχνότατα καὶ κοινότατα τὸ θὰ. Τὸ φαινόμενο ἀφτὸ τὸ λένε ἀνομοίωση, ἢ ξέμοιασμα. Ὅταν δηλ. σὲ συλλαβὲς καταποδιαστὲς τύχουνε δυὸ σύμφωνα πού ὅπωςδῆποτε προφέρνονται μὲ τὰ ἴδια στοματή-

σια ὄργανα, πολλές φορές χάρη γιά ἐγκοιλία στήν προφορά ἀποσιωπᾶται τὸ ἕνα τους λ.χ.

θ+ι>θ+': ἀναθετός>ἀναετός (Κύπρος, θὰ τὸ πῶ>ὰ τὸ πῶ, ἀ τὴν πῶ, α τοῦ γράψω, α τῆς γράψω κτλ.¹⁾, ὅπου ἀπὸ τὴν πολλή χρήση τοῦ (θ)ἰ μὲ τὸ ἄρθρο θεωρήθηκε ὅτι ὁ κανονικὸς τύπος εἶναι α καὶ λέχτηκε πλιά ἔτσι χωρὶς τὸ θ καὶ κεῖ πού δὲν ὑπάρχει ἄρθρο: ποῦ ἀ πᾶς; τί ἀ κάνης;

Ἵστούσο στή Βορειανατολική Θράκη λέγανε πᾶ ἀ πᾶς; τὰ ἀ κάνης.

Τί συμβαίνει ἐδῶ; ἐδῶ βέβαια γίνεται ἀφομοίωση τῶν φωνηέντων: ποῦ ἀ σέ: πᾶ ἀ καί: τί ἀ σέ: τὰ ἀ.

Πρὸς ἀπόδειξη ἴδου καὶ μερικὰ ἄλλα ὅμοια: πρό(β)ατα>πράατα, κά(θ)ετσι>κάαται ('Αρτάκη), πανω(γ)άρης>παναάρης, πρό(β)αλε>μπρά-αλε, πο(δ)άρια>παάρια, ἀμμου(δ)άρα>ἀμαάρα (Δωδεκάνησα) θε(λ)ἰά>θαἰ τὸ πεις (Σαμοθράκη).

Σύγκρινε καὶ τὰ Ὀμηρικά: ὀράζων>ὀρόων, ὀράζεσθαι>ὀράασθαι, μνέα>μνάα, νηπιέας>νηπιάας, ἀγορά(ζ)εσθε>ἀγοράασθε, φάος>φός.

Κατόπι ἔχουμε καὶ τοὺς μονοφθόγγους τύπους πράατα, κάαται πᾶ πᾶς; τὰ κάνης; κλ. ὀρῶν, ὀρᾶσθαι, μνᾶ κτλ.

Ἵπ' ἀφτὰ λοιπὸν ἔδγαλα ἐγὼ πρῶτος τότε ἀμέσως τὸ συμπέρασμα πῶς ἢ λεγόμενη συναίρεση, κράση, ἀφαίρεση κτλ. δηλ. μῆνα λόγο ἢ συναλοκή τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν, τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἢ ἀφομοίωση δύο διαφορετικῶν φωνηέντων καταποδιστῶν καὶ κατόπι ἢ προφορά τῶν δυὸ ἴμοιων φωνηέντων σὲ ἕνα μακρὸ μὲν κατὰ τὴν ἀρχαία πού σήκωνε μακρὰ ἢ προφορά, καὶ βραχὺ κατὰ τὴ νέα πού δὲ σηκῶνει μακρὰ ἢ προφορά. Ἵφτὰ τᾶκανα τότε ἄρθρο «Ὁ Συντραβηγμός», καὶ τὸ δημοσίεψα στὸ Νουμᾶ τοῦ 1909 φύλλο 335 καὶ 336 καὶ κατόπι στή Γλωσσογνωσία μου κλ. τόμος α', σελ. 77 καὶ σελ. 151—156, καὶ σὲ μιὰ φυλλάδα μου «Ἡ σωστὴ γραφή».

Ὁ Χατζηδάκης ὅταν δημοσίεψε τὴν πρώτη ἐκδοση τὰ Ἀκαδημεικά του, στὸ β' τόμο πού βγήκε στὰ 1904, πρὶν δηλ. πῶ ἐγὼ τὴ γνώμη μου, στή σελ. 374 τὸ νομάζει διαίρεσις (?) παρ' Ὀμήρῳ χαμπαράκι δηλ. δὲν πήρε περὶ τίνας πρόκειται καὶ βαστάει τὸν ὄρο τῶν παλιῶν γραμματικῶν καὶ ἀρνιέται μάλιστα πῶς μπορούσε νὰ γίνει ἀφομοίωση σελ. 375, ἀράδα 15 καὶ κάτω. Ἵστερα ὅμως ὅταν εἶπα ἐγὼ διάπλατα τὴ γνώμη μου σάφτὸ τὸ ζήτημα πού τὴ φωτίστηκα στή Σαρακίνα, μὲ τὰ πᾶ ἀ πᾶς, τὰ ἀ κάνης κτλ. τότες πᾶ εἶδε κιάφτος φῶς ἀληθινὸ καὶ ξεχνῶντας ὀλότελα τὶς ἄρ-

¹⁾ Σύγκρινε καὶ τὸ ἀρχαίο: θαυός>θαῦς (=θεωρεῖο).

γησες και τις κορσίδειες των ξένων που μας σέρβιρε στα 'Ακαδημεικά εκδ. α', τόμ. β'. σελ. 375 και πέρα, έρχεται στα 'Ακαδημεικά του εκδοσης δεύτερη (τόμ. α') 1924 σελ. 306 και δέχεται όλοτελα την άποφή μου και ξεσηκώνει μαζωμένη τή γνώμη μου και τά λέει έτσι που τά λέω γώ και μόνο τόνομά μου δέν αναφέρνει καθόλου.

Δέν έχετε παρά νάνοίξετε τις δυό εκδοσες των 'Ακαδημεικων του 1904 και του 1924 και νά δήτε τή διαφορά. Δέν έχετε παρά νάνοίξετε τον τόμο του Νουμά, και τον τόμο της Γλωσσογνωσίας μου, που είπαμε, νά παραβάλετε και νά καταλάβετε πούθε ή διαφορά.

Τώρα οι ξένοι μας διώξανε εμάς απ' τις έστιές μας και βάλανε εκεί το φίλο τους τον Τουρκο... και πάνε πιά οι ντοπιολαλιές μας που μάφτες έρμηνεύαμε τον Όμηρο.—Μπορεί βέβαια ή επίσημη 'Ελλάδα και ο φρικαλέος έλληνικός τύπος νά τους περιποιηται όσο θέλει, μα το 'Εθνος... το αδολο έλληνικό έθνος ποτε δε θά ξεχάσει σε ποιους οφείλει την καταστροφή του και νά το ξαίρουνε.

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο

ΑΠΟ ΤΗ ΣΑΡΑΝΤΑΕΚΚΛΗΣΙΩΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

'Αβραΐνινα (ή) λ. τ. 1) αδερφή, 2) βρисиά.

... Την άβραδίνα σ'...!! από το Τουρκ. «άβραδινί σιχτίμινι» όπως λέγαν και οι 'Ελληνες.

Στήν άποτυχία, που δέν την παίρνει είδηση ένας, του λένε :

— "Α το γάμους την άβραδίνα ε' τώρα, όπως λέμε εμείς πάτσες στην πήττα τώρα...

'Αβροχιά ή αναβροχιά (ή). 1) 'Ο ξηρός καιρός.

—Στήν αναβροχιά και το χαλάε' καλό εν.

—'Αναβροχιά μας πλάκωσε.

—"Α κάννα λιτανεία για την αναβροχιά.

'Αγγειό (τό) 1) είναι το άγγειό που ο άρρωστος πηγαίνει προς όξω του.

— Φέρτε τάγγειό, λεγώ, τάγγειό γλήγορα.

2) «'Αγγειό» είναι και ο άνθρωπος, που έχει χαρακτηρηρα βρωμερό και άνήθικο.

—"Αψε τον να... το παλιοαγγειό...

— Αυτός εν εν' άγγειό, που ο Θεός νά σε φυλάε'...

'Αγγελομαχῶ 1) Παλεύω με τον άγγελο για νά παραδώσω την ψυχή

μου. Ψυχομαχῶ. Κεῖνος ποὺ ψυχομαχᾶ πολλὴν ὥρα, παλεύει ὡς ποὺ νὰ παραδοθεῖ στὸν ἄγγελό τ'. Ὁ ἄγγελος παριστάνεται λαμπροφορομένος κι ἀξιόπολυτος, κρατώντας στὸ ἓνα χέρι τὴν ψυχὴ καὶ στᾶλλον τὴ ζυγαριὰ ποὺ θὰ ζυγίσει τὶς ἁμαρτίες. Καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι λέγει :

Τώρα εἶδα ἓνα ξιπολυτο καὶ λαμπροφορομένο
πῶχει τοῦ εἴσου τὰ πλουμιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια.

Ἔτσι τὸν παρυσιαίζει καὶ ἡ ἀγιογραφία στὴν ἀριστερὴ θύρα τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας.

2) Κοπιάζω πολὺ γιὰ κάτι ὅπως, ὅταν παλεύει στὸ ψυχομάχημα ὁ πεθαμένος.

— Ἀγγελομάχε πιά νὰ τελειώσ' αὐτηνὰ τὴ σκάφ'.

— Τὶ ἀγγελομαχᾶς ἐκεῖνά ;

'**Αγερίζουμ'** Δροσιζουμαι κουνώντας τὸ φυσερὸ (ριπίδιο) ἢ τίποτε ἄλλο.

— Λέγεται *δροσινίζουμ'* καὶ *κρουσινίζουμ'* ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ ἡ *κρουσῦνα* — τὸ ριπίδιο, ὅπως τὸ λένε οἱ εὐγενῆδες.

— Ἀγερίστε λιγάκ' τὴ νύφ, λεγῶ ;

— Δὸς' τὴν κρουσῦνα σ' νὰ τὴν ἀγερίσω.

'**Αγικά** (τὰ) Ὅλα τὰγιασμένα πράματα ποὺ μεταχειρίζονται στὴν ἐκκλησιᾶ: Οἱ εἰκόνες, τὰ παπαδικὰ ρουῖχα, τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησιᾶς.

— Μῆ, μῆ τάγγιτ'ς, ἐν ἀγικά αὐτά.

— Τάγικά τὴ σπιτιοῦ μας ἔχουμ' δῶ μέσα.

2) Τὰ ὅσα μεταχειρίζονται γιὰ τὸν ἄρρωστο θρησκευτικὰ, διαβιάσματα, εὐχέλαια, καπνίσματα μὲ λουλουῖδια ἁγιασμένα κτλ.

— Κάντε τον ἀγικά, λεγῶ.

— Μῆ τὰ πιστεύετε σεῖς τάγικά καὶ ἂ πάτε πολὺ βροστά...·

— Πὲ τάγικά ὁ ἄρρωστος καλύτερα γιανίσκει.

3) Ἀγικά εἶναι καὶ τὰ λουλουῖδια ποὺ κρατοῦν στὸ εἰκονοστάσι ἀπὸ τὴ γιορτῆ τοῦ Σταυροῦ ἢ τοῦ Ἐπιτάφιου καὶ τὰ καῖνε μέσα στὸ θυμιατὸ ἢ μέσα σὲ μιὰ κεραμίδα γιὰ νὰ καπνίσουν τὸν ἄρρωστο, κουκουλωμένον μὲ μιὰ πετσέτα ἢ μὲνα πανί.

— Φέрте λίγα ἀγικά νὰ τὸν καπνίσουμ'.

'**Αγουμάστος** Ἄσπρο σταφύλι μεγάλωρωγο καὶ χοντρόφλουδο. Ὁ Φιλήντας λέγει πὼς ἔγινε ἀπὸ συμφυρμῶ: ἄγουρος + αἰγόμαστος = ἀγουμάστος. Τὰ σταφύλια αὐτὰ τὰ κρεμοῦσαν μὲ μιὰ κλωστή δεμένα στὸν τοῖχο καὶ ἔτσι κρεμασμένα κρατοῦσαν ὅλη τους τὴν φρεσκάδα. Τὰ τρωγαν μεσοχείμωνα.

'**Αγουρίδα** (ἡ) Τὸ ἀγίνωτο σταφύλι, ποὺ τὸ ἔβραζαν στὰ φαγητὰ γιὰ νὰ πᾶρουν ξυνάδα, ὅπως στοὺς δολμάδες μὲ τὰ βελόφυλλα.

- Τὶ τόχοιμες ἔρε, τὸ τσουβί; αὐτὸ ἔνε ἀγουρίδα.
- Μὴ ἀρῶς ἀγουρίδες γιατί ἂ μουδιάσνα τὰ δόδια σ'
- Ἄλλος ἔφαγε τὴν ἀγουρίδα κι ἄλλου τὰ δόδια μούδιασαν.

Ἄγρια (ἦ) 1) Τὸ γρασίδι πὸν δυσκολοξερριζώνεται. Τὰ παιδιά πολὺ συχὰ βγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία γιὰ νὰ παίξουν στὸ γρασίδι καὶ τὸ πλειότερο νὰ παλαίψουν. Καὶ ὅταν ἕνας νικιῶνταν τοῦλεγαν:

- Ἐφαγε ἡ ράχ' σου ἀγριά.

Δηλ. *ἄγγιξε τὴν ἀγριά*, ὅπως ἔλεγαν καὶ

- «Ἐφαγε ἡ ράχ' σου χῶμα».

Ἄγριάδα (ἦ) 1) Ἡ ἀγριότης πὸν πνέει τὸ πρόσωπό μας κάποτε.

- Τὶ ἀγριάδα ἐν αὐτή.
- Πῶς ἀγρίεψε τὸ μούτρο τ'.
- Ἄγριεψαν τὰ μάτια τ', σὰ δρελλός!

Ἄγυριστος (ὀ). Ὁ ἄδης, ὁ θάνατος, ὅπου πηγαίνοντας κανεὶς δὲ γυρίζει.

- Νὰ πᾶς στὸν ἀγύριστόν να
- Νὰ πᾶς καὶ μὴ γυρίσ'ς
- Πάει στὸν ἀγύριστόν να .

} Κατάρες

Ὅπως καὶ τὸ μοιρολόγι τοῦ νεκροῦ τὸ λέγει :

Στὸν κάτω κόσμο, μάτια μου, ριτζάδες¹⁾ δὲν περνοῦνε
μῆτε γιατροὶ γιατρεύουνε μῆτε ματαγουνοῦνε
(μῆτ' ἄγιοι βοηθοῦνε).

Ἄδουκιαστος 1) ἀδίπλωτος, πὸν δὲ βρίσκεται σὲ τάξη· ἀπὸ τὸ ρῆμα *δουκιάζω* πὸν θὰ πῆ διπλώνω τὰ ροῦχα. (Μ. Φιλῆντ. διοικίζω).

- Μωρὴ τὰ ροῦχα ἀδουκιαστα τάφήκαμ'.
- Δουκιάστε λεγῶ τις πετσέτες σας.
- Μὴν σφίνας ἐδουκιαστη τὴν πετσέτα σ' γιὰ νὰ ξανανάρτ'ς στὸ τραπέζ' μας.
- Τὰ ροῦχα μ' φεύγοντας τάφκα δουκιασμένα.
- Τὰ δούκιασα μόν' τὰ ξεδούκιασα νὰ τοννας.

Ἄδράχτ' (ἄτρακτος). 1) Τὸ γνωστὸ σουβλερὸ ξυλαράκι. Σὲ τοῦτο μαζεύουν τὸ νῆμα «κάμνοντας» τὴν τουλούπα στημένη στὴ «ρόκα» πὸν τὴν κάνουν ἀπὸ ἓνα ξύλο μακρὺ καὶ στρογγυλὸ καὶ κάποτε χρωματισμένο. Ἡ καματεύτρα κρατᾷ τὴ μιὰν ἄκρη ἀπὸ τὴ ἀριστερὴ μασχάλη κάτω, ἐνῶ στὴν ἄλλη ἔχει βαλμένη τὴν τουλούπα. Μὲ τὸ δεξι χέρι στρίβει τὴν κλωσισή, μὲ τ'ἀριστερὸ πάλι γυρίζει στρίβοντας τ' ἀδράχτι. Ὁ Φιλῆντας (Φρ. Ἡθ. Γ' Γλωσσ.) ἐτοιμολογᾷ : ἀτράκτιον καὶ ἔνεκα τὰ δύο καταποδιαστὰ τ, τὸ πρῶτο ξεμοιάζεται σὲ δ : ἀτράχτι=ἀδράχτι· σύγκρινε : γιὰ τοῦτο = γιὰ δαῦτο. Σαββατιάτικος = Σαββαδιάτικος (Σύμη) καὶ στὸ Βελβεντό : θὸ κατώτερος = καθώτερος. (Φιλῆντα Γλωσσολ. α', 165).

¹⁾ Ριτζάδες=μεσολάβησες, παρακάλια.

Λένε για τή καματερή:

— Αυτή γεμίς' ἀδράχια!

— Σὺ κοίταζε τ' ἀδράχτ' σου· πού θά πῆ: τή δουλειά σ' Ὅμοια οἱ παλιοὶ ἔλεγαν: τὰ σὰ ἔργα κόμιζε, ἢ τοῦ Σοφ. γύναι, γυναιξί κόσμον ἢ αἰγὴ φέριε.

— Δὲ βὰ νὰ κοιτάς'ς λεγῶ σὺ τὰδράχ' τσου.

— Τ'ἀδράχ' τσου σὺ νὰ κοιτάς'ς.

— Ὁ καθένας τή δουλειάτ' καὶ σὺ τὰδράχ' τσου.

Ἐθέρα (ἡ) 1) Ἡ στερεὰ γωνιὰ πού εἶναι καὶ κοφτερή, ὅπως τοῦ ξουραφιῦ.

— Τὸ ξουράφ' μου πάει ὁ ἀθέρας δου.

2) Τὸ πιο διαλεχτο πρᾶμα ἀπὸ τὸ κάθε τι.

— Σὲ δίνω τὸν ἀθέρα τῆ τυριοῦ.

— Βούτρο ἀθέρας πρᾶμα!

— Χάθ'κε ἡ ἀθέρας τῆ μαχαλά, δηλ. πέθανε ὁ καλύτερος νοικοκύρης.

Ἄθ(ι) (τὸ) καὶ ἄνθι. 1) Τὸ ἄνθος τῶν δέντρων, τῆς μυγδαλιάς λ. χ.

2) ὁ ἄνθρωπος πού ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

— Τὸ ἄνθι τῆ μαχαλά πέρασε.

— Εἶδανε στὸ βάλο τὸ ἄθ' τῆς πολιτείας.

— Κι αὐτὸς ψιλάνθι πιά! εἰρωνικὰ γιὰ τὸ ἐπιτηδευμένο ἄνθρωπο.

Ἄκίλ' λ. Τ. 1) μυαλό.

— Πὲ τό ἀκίλ' σου καὶ σὺ τραβᾶς ..

— Αὐτο νὰ τὰκίλ' τὰ φτέγ' γούλα.

— Μὰ δὲν ἔχ'ς δυὸ παραδιῶ ἀκίλ' ;

— Τοῦλγο δὰ ἀκίλ' ἐν αὐτὸ πέ σένα...

— Ποὺ νὰ εἶδα γὼ τὸ ἀκίλ' σου. .. δηλ. ἀλίμονο στὸ μυαλό σ'.

— Ποιὸς ἔχασε τὰκίλ' δου νὰ τὸ βρῆς ἐσὺ

— Ἐνα ἀκίλ', πού μαθὲς πρῶτα... δηλ. πού νὰ περολάβει ἕνα μυαλό.

— Ἄ χάσω πέ τὸ γαβρόμ' τὰκίλ' μου

— Ἐχασε τὰκίλ' δου = ἐνθουσιάστηκε.

— Ἄ χάσω τὰκίλ' μου πέ τὸ παιδίτ' = θὰ τρελλαθῶ ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ παιδιοῦ.

— Κεῖνο ἔνε νὰ χάν'ς τὰκίλ' σου = θαυμάσιο, πού σου φεύγει τὸ μυαλό.

2) Ἄνοησία.

— Τί ἀκίλ' ἔχ'ς δὰ μωρὴ καὶ φῆκες τὸ κορίτσ' σου μονάχο = Πόσο ἀνόητη εἶσαι!

— Ἐμ' ἔχω δὰ γὼ ἀκίλ' ! = δὲν ἔχω πιά μυαλό γιὰ τίποτε.

3) Ἐξυπνάδα (εὐφυΐα).

— Ἄκίλ' ἔχ' τὸ παιδί, δὲν παίξ' ! = ἔχει μυαλό, πολὺν ἔχ' ἐξυπνάδα.

— Τῆ γκισοῦρ τὸ ἀκίλ' γιὰ χέζοντας γιὰ τρέχοντας ἔρχεται, λένε οἱ Τοῦρκοι χα-
ρακτηρίζοντας τὸν Ἑλληνα. «Γκισουροὺν ἀκίλι γιὰ σιτσάρκεν γιὰ κατσάρκεν γκελίρ».

Ἄκούγω 1) ἀκούω.

— Δὲν ἀκοῦνα τ' ἀφτιάμ' χίτς!

— Δὲν ἀκοῦς μπρὲ σὺ ;

— Μ' ἀρέξ' ν'ἀκούγω.

2) Δὲν ἔχω δυνάμεις.

— Ἡ τσέπ' μου δὲ μ' ἀκούει = δὲν ἔχει δυνάμεις.

— Δὲ μ' ἀκοῦν τὰ ποδάρια μ', τσόκτσα πιά... = τὰ πόδια μου ἀδυνατήσαν.

3) Πειθαρχῶ.

- Δὲ μᾶκροῦνε τὰ παιδιὰ μ'.
- Σὰ μ' ἄκουγαν κ' ἐμένα τὰ παιδιὰ μ'...
- Ν' ἀκούγ' ἔς τὸ μεγαλύτερό σ'.
- Παθητ. σημαίνει καὶ φημιζεται.
- Τόνομα τ' ἀκούσκε παδοῦ.
- Ἀκούσκε τὸ πρᾶμα.
- Ἀκούσκε πὸν ἂ φύγω.

Ἐθῶ = ἀνθῶ (Ψάλλτης Στ. καὶ ἐν Χίῳ καὶ Λειβησίῳ ἄθθοῦ = ἀνθῶ).

- Πέρασε ἡ νύφ' καὶ ἄθσε ὁ δρόμος.
- Ἄθει καὶ πρέπ' πιά!
- Πορπατᾶς κι ἄθει ὁ δρόμος!

Ἀκαλάμνιαστος (ἐπίθ.). Τὸ νῆμα ποῦ δὲν τὸ καλάμνιασαν, δηλαδὴ ποῦ δὲ τὸ τύλιξαν στὰ καλάμια.

- Ἐχω ἓνα μελοῦκ' νῆμα ἀκαλάμνιαστο.
- Μωρὴ στέκεται τὸ νῆμα ἀκαλάμνιαστο.

Ἄλακ - μπουλάκ. 1) ἀνακατωμένα.

- Τᾶκανες ἄλακ — μπουλάκ = τὰνακάτωσες.
- Οἱ δουλιές σου ἄλακ — μπουλάκ = οἱ δουλιές σου ἄταχτες.
- Ἄλακ — μπουλάκ γίνκαμ' = ἀνακατωθήκαμε.

Ἄλλαξιὰ (ἦ) 1) τὰ ροῦχα, τὰ 'σώρωχα.

- Ἐχοῦμ' κόμ' πὲ μιὰ ἀλλαξιὰ.
- Δὲ μᾶς πέμνε μιὰ ἀλλαξιὰ ροῦχα...
- Μιὰ ἀλλαξιὰ ροῦχα δὲν ἔχ'...

2) ἀλλαγὴ, ἀνταλλαγὴ.

- Κάνουμ' ἀλλαξιὰ;
- Ἄντε νὰ κάνουμ' ἀλλαξιὰ ὅπως λένε καὶ «τράμπα».

Ἄλεξᾶτο (τὸ) ἓνα εἶδος σταφύλι ξανθὸ καὶ μοσχομουρισμένο. (Φιλ. Μ. ἀπὸ κάποιον Ἀλέξη ποῦ τὸ πρωτόφερε στὴ χώρα).

Ἄλεσιὰ (ἦ) 1) τὸ ἀλεῦρι ποῦ στέλνουν στὸ μῦλο γιὰ ἄλεσμα.

- Κόμ' μιὰ ἀλεσιὰ ἀλεῦρι ἔχοῦμ'.
- Μιὰ ἀλεσιὰ ἀλεῦρι δὲ μπορ'τε ν'ἀλέστε...

2) τὸ ἄλεσμα τοῦ ἀλευριοῦ.

- Ἡ ἀλεσιὰ μ' γένκε.

Ἄλιπανάβατος (ἐπίθ.) 1) τὸ ψωμί ποῦ δὲν ἔγινε ἢ κεῖνο ποῦ δὲν καλοψήθηκε.

- Σὰν πῆττα ἀλιπανάβατη ἔγινε τὸ ψωμί.

2) Ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν εἶναι ἐπιτήδειος.

- Τί ἀλιπανάβατος ποῦ ἔνε κι' αὐτός, δηλ. τί ἀδέξιος.
- Ντιπ πιά ἀλιπανάβατος εἶσαι!
- Σὰν ἀλιπανάβατ' πῆττα στέκεται ἢ νύφ' δηλ. ἀδέξια, ἀποτυχημένη καὶ κρύα.

Ἄμμα συνδ. 1) ἔναντ. ἀλλὰ

— Ἄ πάγω, ἄμμα δὲ θὰ νᾶρω.

2) Ὅμως. Κάποια βουργάρα, δούλα, πρωτομαθαίνοντας τὰ Ἑλληνικά ἔλεγε στὴν κυρά της γυρίζοντας ἀπὸ τὸ γειτόνιο.

— «Τσιβῶ τὸ κατοῦδ' πὲ τῆ (β)ελόνα στὴ μύτ', τὸ στέλνω στὴ πλυσταφγιοῦ τὸ κατώφλιο κιγδίζω τὸ κριάσ' κομματόπλα, ἄμμα πὲ τί, πὲ τὸ ἐκίλ'μου (ἀκίλ=μυαλό).

Ἀμελὲς=ὁ δουλευτὴς μὲ τὸ μεροκάματο λ. τ.

Ἀμμ(η)δη=ἄμμος (ἀπὸ ποῦ ὁ τύπος ἄγνωστον Στ. Ψαλτ. Θρακ.). Ὁ Φιλήντας ὅμως: οἱ ἄμμοι δεσ=οἱ ἄμμοιδοι (συγκρ. οἱ μπακάληδες=μπακάληδοι, μανάβηδες, μανάβηδοι κ.λ.π.) κατόπι θεωρήθηκε ἐνικὸ θηλυκό: ἡ ἄμμοιδη· συγκρ. οἱ Ἀγιοπύστολοι=ἡ Ἀγιοποστόλη τῆς Ἀγιοποστόλης (Ἀρτάκη) Φιλ. Γλωσσολ. Β' 155 σσμ.).

Ἀμμδίξ' ἔχ' ἄμμο ἓνα προᾶμα.

— Τὸ ψομί ἄμμδίξ' (Φιλ. ἀμμουδίξει).

Ἀμνάγγιχτος ἐπίθ. αὐτὸς ποῦ μένει ἀγγιχτος ἀπὸ τὰ σκέλια κείνου, ποῦ τὸν πηδᾷ πάνω στὸ παιγνίδι «*μπίριπτιρομπίρι*». Τὸ παιγνίδι εἶναι πολὺ γνωστό. Νὰ πηδοῦν τὰ παιδιὰ στὴ σειρὰ τὸ ἓνα τᾶλλο.

Ἀμπόφαδος (ὁ) 1) Λέγονται τὰ περισσέματα ἀπὸ τὰ ὑφάδια ποῦ μένουν στὸ ἀπτι. Τάποφάδια. (Ψάλης Στ. Θρακικά=ἴσως ἐκ τοῦ ἀπόφαδο, διότι συνήθως τὰ χοντρά ἔρια εἶναι ἀπολείμματα τῶν πρὸς κατασκευὴν λεπτῶν ὑφασμάτων χρησίμων). Μαυτὰ κάνουν κλωστὲς γιὰ ράψιμο.

2) Ἀμπόφαδο λένε καὶ τὸ μαλλὶ ποῦ περισσεύει στὸ λανάρισμα τοῦ μαλλινοῦ, σὰν γίνεται ἡ τουλούπα. Αὐτὰ τὰ μαζεύουν γιὰ νὰ κάνουν νῆμα χοντρὸ καὶ νὰ πλέξουν κάλτσες ἢ φανέλλες ἢ χοντρά πανωφόρια γιὰ τὸν χειμῶνα.

Ἀμπούρια - τζουμπούρια=τιποτένια, δίχως ἀξία.

— Μαζώχκανα δῶ νὰ ἀβούργια τζουβούργια δηλ.=τιποτένια ὑποκείμενα.

— Μπήκε μέσα ὁ ἄνθρωπος, μὰ σὰν εἶδε ἀβούρια τζουβούρια γύρσε πίσ'.

Ἀμπρεσὺ=ἔ ἔ σύ, καὶ ἔμπρεσὺ.

— Ἀβρεσὺ ποῦ εἶσα:

— Ἀβρεσὺ τραβὰ πὲ δῶ νὰ ἄ με βάλ'ς στὸ βελά σὲ λέγω...

Ἀνακούλκοντα ἐπίρρ. Ἔτσι λένε ἓνα τρόπο στὸ κάθισμα μὲ τὰ σκέλια λιγισμένα, ὅπως συνηθίζουν νὰ κάθονται οἱ Ἀνατολίτες, καὶ ὅπως εἶναι ἀναγκασμένος νὰ καθήσει κανένας, ὅταν πηγαίνει στὴν ἀνάγκη του.

— Μὴ μωρὴ κάθσαι ἀνακούλκοντα.

— Λυτὸς κάθσαι ἀνακούλκοντα.

Ἀνάμα (ἦ) (Φιλήντ.νάμα. Τὸ κρασί πού χρειάζεται γιὰ τὴ μετάληψη.
(Ἔτσι καὶ στήν Ἡπειρο Στ. Ψάλτης).

- Φέρ' τὴν ἀνάμα Καλογιάνν'.
- Πά νά γυρέψ' λίγο κρασί καλὸ γιὰ τὴν ἀνάμα.
- Δέν ἔχουμ' κρασί γι' ἀνάμα.

Ἀναποδιά (ἦ) ἢ ἀτυχία.

- Τὶ ἀναποδιά εἶδαν αὐτὴ!
- Ὅλο ἀναποδιά μᾶς ἐρκεται.
- Ὅλες οἱ ἀναποδιές τὴ φετηνὴ χρονιά ἤσαν.
- Ἀναποδιά πάν' στήν ἀναποδιά... χάθακαμ'.

Ἀναποδιάζω = γίνουμαι ἀνάποδος, ἰδιότροπος, κακός.

- Τὶ ἔχ'ς καὶ πάλ' ἀναπόδιασες, βρέ;
- Δέν ἀναπόδιασα, λεγώ, μόν' ἔτο' σέ φαίνεται.
- Τὸ παιδί μ' αὐτόνὰ πάλ' ἀναπόδιασε.
- Ἀναπόδιασε ἡ τύχ' σου.

Ἀνάποδος (ἐπίθ.) ὁ κακός, ὁ δύσκολος καὶ ἰδιότροπος.

- Τὶ ἄνθρωπος ἀνάποδος!
- Τέτοιον ἄνθρωπο ἀνάποδὸν νὰ δέν εἶδα.
- Νὰ φοβᾶσαι πὲ τὸν ἀνάποδὸν νὰ.

Ἀνέμ' (ἦ) τὸ γνωστὸ ὄργανο, πού χρειάζεται γιὰ νὰ τυλίγουν τὸ νῆμα στὰ μασούρια, (πηνία). (Στ. Ψάλτης Θρακ. καὶ ἐν Χίῳ καὶ Λειδησίῳ· ἀνήμη).

- Δόμ', λεγώ, τὴν ἀνέμ' σου.

Ἀνεμίζω ἐνεργ. ἀερίζω, δροσίζω κάποιον.

- Ἀνέμ'σα τὴν κάμαρα μ'.
- Ἀλήθεια τὴν ἀνέμ'σες;

Ἀνεμίζουμ' μέσ. βγάζω ἀπὸ μέσα μου ἄνεμον.

- Ποιὸς πάλ' ἀνεμίσκε δῶ νά;
- Πάλ' σὺ μωρὴ ἀνεμίσκες καὶ βρώμσε;
- Αὐτονὰς ἀνεμίσκε, ὄχ' γώ.

Ἀνεμοδούλ' (ἦ) δυὸ στρίποδα πού βασιτοῦνται μὲ δυὸ ξύλα σκαφτὰ ἀπὸ τροχοὺς ἁμαξιοῦ «τὶς ἀψίδες», ὅπου κάθιζαν τὴ σκάφη στὸ πλύσιμο.

Ἀνεμοπύρωμα (τὸ) ἀρρώστεια τοῦ προσώπου, πού πρίζεται καὶ κοκκινίζει. Τὴν γιαιτρεύουν μὲ τὸ κάψιμο καὶ τὸ κάπνισμα τοῦ πετσιοῦ φώκιας καὶ μὲ πολλὴ ζέστη. Γιαὐτὸ τὴν λένε καὶ «φώκια» τὴν ἀρρώστεια.

- Ἀνεμοπύρωμα ἐν λεγώ, καπνίστε τον.
- Γ' ἀνεμοπύρωμα τὸ καπνίζνα πὲ τὸ φακοπέτσ' καὶ περνᾶ. Δὲ θέλ' γιαιτροί.

Ἀνεμοστάθ'ς (ὁ) τὸ στήριγμα τῆς ἀνέμης πού γίνεται ἀπὸ τὸ στέλεχος δέντρου. Πάνω του εἶναι μπηγμένη μιὰ σούβλα.

Ἄνημερα ἐπίρρ. ἢ ἴδια μέρα.

- Ἄνημερα τῆς Πασκαλιάς.
- Πάσκα ἀνήμερα μᾶς ἦρτε.
- Πέθανε Πάσκα ἀνήμερα.
- Πάσκα ἀνήμερα μᾶς πάτ'σε ἢ Τουρκιά.

Ἄνηπρόκοπος (δ) ἐπίθ. κείνος πού δὲν προκόβει. Ὁ Μ. Φιλήντας. (Θρ. Ἦθ. Μ. Γ. Γλωσσάρ). Κατὰ τὰ κανονικά ἀνόρεχτος, ἀνόμοιος ἀνάλατος, ἀνάξιος, ἀνάρμεγος, ἀνήξαιρος (ἤξαιρα) ἀνήμπορος (ἡμποροῦσα) κλπ. εἶπανε καὶ ἀκανόνιστα: ἀνάβαθος (= ἄβαθος) ἀνάμελος, ἀνάμυαλος, ἀνάκατος (Θήρα), ἀνάλυτος, ἀναχόρταγος, ἀνάγνωρος κτλ. Αὐτίς οἱ δύο πρῶτες συλλαβές—ἀνα παρετυμολογήθηκαν καὶ συχιστήκανε μὲ τὴν πρόθεση ἀνά. Καὶ ὅμως ἡ ἀνά σὲ πολλές χῶρες βρῖσκεται μὲ τὶς μορφές ἀνὲ (ἀνέβαινα κι' ἀπαυτὸ ἀνεβαίνω) ἀνη—ἀνήφερα κιὰπ'αὐτό: ἀνήφορος, ἔτσι εἶπανε καί: ἀνεχόρταγος καὶ ἀνηχόρταγος, ἀνεπάντεχος καὶ ἀνηπάντεχος, ἀνέψητος καὶ ἀνήψητος, ἀνεπρόκοπος καὶ ἀνηπρόκοπος. Ὁ τύπος αὐτὸς βρῖσκεται μέσα στὴν πρὸς Κορινθ. α' τοῦ Κλήμεντος Ρώμης κεφ. β' «εἰλικρινεῖς καὶ ἀκέραιοι καὶ ἀμνησίκακοι εἰς ἀλλήλους». Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἀνήκει στὸ τέλος τοῦ πρώτου αἰῶνα μ. Χ.

- Οὐ στὸν ἀνηπρόκοπόν να!
- Ἄνηπρόκοπος ἄνθρωπος πιά!
- Μὴν εἶσαι καὶ τόσο ἀνηπρόκοπος δά...
- Τόσο ἀνηπρόκοπος ἄνθρωπος εἶσα καὶ γὼ δὲ τῶξαιρα...!

Ἄνηπροκοπιά (ἦ) ἡ ἀδυναμία νὰ κάνει κανέννας τίποτε σωστό.

- Τέτοια ἀνηπροκοπιά... δὲν τὴ βίστευα...
- Ἄνηπροκοπιά καὶ τὸ μέγα ἔλεος!..

Ἄνοιχτάρ' (τὸ) τὸ κλειδί.

- Κρέμασ' τ'ἀνοιχτάρ' στὸ καρφί.
- Ἄ σὲ κόψω μιά πὲ τ'ἀνοιχτάρ'...

Ὁ Φιλήν. Γλωσσολ. Τ. Α' σελ. 158 ἀναχτάρ Τουρκικά anahtar σημαίνει κλαδί εἶναι παρετυμολογία ὅπου τὸ anahtar ἔγινε ἀναχτάρ! καὶ ὄχι ἀνοιχτῆρι ὅπως τὸ θέλει ὁ Χ. ΜΝΕ, β' 312 ἀπ' τὸ ἀνοίγω).

Ἄνταμ-σέντα φρ. τ. καημένη καὶ σύ· δὲ βαριέσαι!

- Ἄδαμ-σέντα ἄφσε τον καὶ σὺ πὲ κεὶ νά.

Ἄντερι (τὸ) Τὸ ἀπὸ μέσα ρυῖχο τῶν παπᾶδων, πού διπλώνει μπροστὰ στὸ στηθος, ὅπως τὸ διπλὸ παλτό, καὶ φτάνει ὡς τὰ πόδια.

Ἄντίχαρα (ἦ) Ἡ δευτέρα μέρα τοῦ γάμου. Τούτη—τάπόγιωμα—οἱ πιὸ στενοὶ συγγενῆδες τῶν νιόπαντρων γλεντοῦν. Στ. Ψαλι. τὰ ἐπίβδα τῶν ἀρχαίων).

- Ἐχομ' ἀδίχαρα.

- Έχνα άδίχαρα.
- Πάμ' στην άδίχαρα

Ἄπτιχερος (δ) Ἡ καθισμένη πλάγι στην πρώτη τυχερή, όταν παίζουν τὸ παιγνίδι «τις ψηφες» στὴ σκάφη. (Βλ. περιγραφή Θρ. Ἡθογρ. Γ').

- Γὼ εἶμαι άδίχερος.
- Ὁ άδίχερος νά ριξ'.

Ἄξιναρ (τὸ) τὸ άξίνι τῶν βαρελάδων.

Ἄξυπόλτος (δ) 1) κείνος ποὺ ἔχει τὰ πόδια γυμνά.

- Μὴ γυρίζ' άξυπόλτος σὲ λέγω.

2) Φτωχός.

- Ἄξυπόλτος γῆρε και τώρα μᾶς σήκωσε τὴ μύτ' του.

Ἄξυπολτιά (ἡ) 1) ἡ γύμνια τῶν ποδιῶν.

- Τέτοια άξυπολτιά δὲν εἶδαμ' !!

2) Φτώχεια.

- Γούλ δους άξυπολτιά !!

Ἄξεινος και ποῦξεινος = φράση ποὺ λέγεται, ὅταν κανεῖς ἀπαντᾶ μετὰ τὸ ἄ ἄ και δὲ δίνει σημασία σὸ,τι τοῦ λένε. Σὰ νά λέμε *οιασμός!*

- Ἄξεινος και ποῦξεινος κι ἀποξυλωμός
νά κάτσ' ἡ βούκα στὸ λαιμό σ'.

(Βλ. Τραχίλα Λαογρ. Ἄρχ. 9ον).

Ἄπαρα - πίπερα 1) λόγι' άνόητα.

- Ἄπαρα-πίπερα κουκιὰ μαγερεμένα.

Δηλ. λόγι' άνόητα ἀπὸ παρετυμολογία. (Θρ. Ἡθογρ. Μέρους Γ' σελ. 99 ἔτυμ. Φιλήντα τὰ ἐξῆς: Ὁ Στ. Ψάλτης μίλησε γιὰ τις παρόμοιες φράσεις (Λεξικ. άρχ. Β' 110). Αὐτὴ γίνεται ἔτσι κατ' ἐμέ: Στὴν Ἄρτάκη λέμε «ἀπάρατα λες, ἡ κάμνεις ἀπάρατα» = πράματα χωρὶς παράτα (=παράταξη). Τὸ ἀπάρατα παίρνει τὸν τύπο ἄπαρα - πά-παρα κατὰ τὰ ἄλλα ὅμοια: ἄγαρα - πάλαρα, ἄλαλα - πάλαλα, ἄλα-θρα - πάλαθρα: Κ' ἐπειδὴς κατόπι ἀπ' αὐτὰ λένε και τὸ «κουκιὰ μαγερεμένα» τὸ πάλαθρα τὸ εἶπανε και μάλαθρα γιὰτι στὰ κουκκιὰ βάζουνε και μάλαθρα. Ἔτσι λοιπὸν και τὸ ἀκατανόητο πάπαρα τὸ εἶπανε: πίπερα γιὰτι στὰ κουκιὰ βάζουνε και πιπέρι. Αὐτὰ λέγονται παρετυμολογίες).

Ἄπιστιά (ἡ) τὸ λωρὶ ποὺ βαστᾶ τὸ σαμάρι τοῦ ζώου μαζί με τὴν οὐρά, (ἴσως ὀπισθία Στ. Ψάλτης Θράκ.).

- Πελύθηκε, ἡ ἀπιστιά τ' μπρέ.

Ἄπλοχωραίνω 1) Κάνω ἕνα τι ἀπλόχωρα.

- Ἄπλοχώραιναμ' τὸ σπὶτ' μας ;

2) Γίνουμαι ἀπλόχωρος, δὲ στενοχωριέμαι.

- Μὴ στενοχωριέσαι, μωρή, ἀπλοχώραινε τὴν καρδιά σ'.
- ἴφσα τὴν καρδιά μ' ἀπλόχωρ'—δὲ στενοχωριοῦμαι πλιά.
- Ν' ἀπλοχωραίνετε τὶς καρδιές σας λεγώ. δηλ. νὰ μὴ στενοχωριέστε.

Ἐπλοχωριά (ἡ) τὸ περίσσευμα τοῦ τόπου, τὰ πολλὰ δωμάτια, ἡ μεγάλη αὐλή.

- Ἐχομ' μεγάλ' ἐπλοχωριά μεις στὸ σπίτι' μας.

2) Καρδιά ἀπλόχωρη, μεγάλη ὑπομονή.

- Χρειαίξεται, παιδί μ', ἀπλοχωριά μεγάλη, γιὰ νὰ βαστάξ' τὸ βόνο σ'.

Ἀπλόχωρος ἐπίθ. τόπος μὲ μεγάλη χωρητικότητα.

- Τὸ σπίτι' μας ἔν πολὺ ἀπλόχωρο.
- Τέτοι' ἀπλόχωρο σπίτι δὲ γεῖδα.

2) Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει μεγάλη καρδιά καὶ ὑπομονή.

- Ἀπλόχωρος ἄνθρωπος αὐτός.
- Ἀπλόχωρη καρδιά ἔχ'ς ἐσύ.
- Ἀπλόχωρ' καρδιά, λεγώ, ἀπλόχωρ'...

Ἀποσταίνω κουράζουμαι πολὺ, ἀποκάμνω.

- Ἀπόστασα πιά, δὲν πὰν τὰ ἔρμα.
- Ἀπόστασε τὸ ἔρμο . . τί νὰ κάν'.

Ἀποσταμένος (ἐπίθ.) ὁ κουρασμένος.

- Ἀποσταμένος ἔν ὁ ἄνθρωπος, ἀφσειον νὰ κοιμηθῆ.

Ἀποσυρτή (ἡ) οἱ χασάπηδες σχίζοντας τὴν κοιλιά τοῦ γουρουνιοῦ καὶ κόβοντας τὶς πλευρές, παίρνουν ἓνα μέρος ἀπὸ καλὸ μαλακὸ κρέας καὶ τὸ τρώνε στὴ σούβλα. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀποσυρτή.

Ἀπρούνα (προῦμνον) καρπὸς βατσουνιαῖς, μὲ μαυροκόκκινο χρωμα καὶ γεύση στιφῆ. Ἀπλούστερα τὰ λένε *στυπόκωλ'*, γιὰ τὴ δυσκοιλιότητα ποὺ φέρνουν. (Μοιάζει μὲ τὸ μαῦρο σταφύλι Στ. Ψάλτ. Θρ.)

Ἀραδιάζω βάζω στὴν ἀράδα, βάζω στὴ σειρά.

- Ἀραδιάσανα μιὰ τσοῦμα παιδιά.
- Τὶ δὰ μὲ ἀραδίασαν τόσα παιδιά, ἄς χωλοσκάννα τώρα.
- Ἀραδιάζνα, ἀραδιάζνα πέτρες, φαίνται ἂ κάν νὰ σπίτι'.

Ἄραμ γέν' φράση ποὺ φανερώνει τὴ συγκατάθεση γιὰ κάτι, σὰν νὰ λένε: δὲν πειράζ', ἄς ἔν.

- Δὲ δῶθελα. μὰ ἄρα μ' γέν'. . . ἄς ἔν=δὲν πειράζ'.

Φιλήντας. Ἄρα μὴ γένει σύντομα' ἀντὶ τὸ σωστό, ἄρα γένει καὶ μὴ γένει.

Ἄραν - ταράν θὰ πῆ ἄνω ἄνω - κάτω. (Στ. Ψάλτης Ἡπειρ. ἄλάν - ταλάν).

- Ἄραν ταράν τὶς ἔκαναν.
- Ἄ σὰς κάνω ἄραν-ταράν.

Ἄργαλειό τὸ ξύλο ποὺ τυλίγεται στὸ λάκκο τὸ στημόνι, βρίσκεται στὸ πίσω μέρος τοῦ λάκκου.

- Ξεποδύλιξ, τὸν ἀργαλειό, παιδί μ'.
- Ὁ ἀργαλειός μου μὲ χασομέρσε.

Ἄργητα (ἦ) 1) ἡ ἀργοπορία (Ψάλτης Θρ. καὶ ἐν Λειθησίῳ καὶ Βελβενῶ).

- Τί ἄργητα ἐν αὐτῇ!
- Ἡ ἄργητα σ' δὲν ὑποφέρεται.

2) Ἡ τιμωρία τῆς ἀργίας τῶν παπᾶδων.

- Ἡ ἄργητα μ' τελείωσε δηλ. τελείωσε ἡ τιμωρία μου.

Ἄργος ἐπίθ. κείνος ποὺ δὲν ἔχει δουλειά. Τοὺς παπᾶδες τοὺς ἔπαιναν οἱ δεσποτάδες «ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας» τιμωρώντας τους. Τοὺς ἔκαναν ἀργούς.

- Ὁ παπᾶς ἔγινε ἀργός.
- Ἀργὸ σέκανε ὁ δεσπότης παπᾶ;

Ἀργιάν (τὸ) τὸ νερομένο γιαοῦρι, ποὺ τρῶν μὲ τὸ κουτάλι λ. Τ. Συχνὰ τὸ τρῶνε κόβοντας μέσα ψιλὸ ψιλὸ τᾶγγοῦρι γιὰ δροσιστικὸ — τὸ καλοκαῖρι.

Ἀριδ (τὸ) καὶ ἡ ἀρίδα 1) τὸ τρυπάνι, ἡ ἀρίδα.

- Φέρ' τὸ ἀριδ' παιδί μ'.

2) Ὁ πεινὸς τοῦ ἀνθρώπου στὴ βρисиά.

- ... τὴν ἀρίδα σ'.
- Τῆς μάννας σου τὴν ἀρίδα ...

Ἀρχιδ' τὸ ἀρχίδι.

- Στᾶρχιδια μ' σὲ γράφω δηλ. σὲ περιφρονῶ, δὲ σὲ λογαριάζω καθόλου.
- Μὴ πολυβρίζς, γιατί ἄ σὲ στρίψω τᾶρχιδια σ'.

Ἄρμη (ἦ) τὸ ἀλατισμένο νερὸ ποὺ βάζουν στὰ λαχανικά ἢ τὸ τυρί. Ὁ Δεκαβάλλας λέγει: Ὅταν τὸ ἄλμη ἔγινε ἄρμη καὶ χωρίστηκε ἐτυμολογικὰ ἀπ' τὸ ἄλας—γιὰ τοῦτο καὶ σήμαινε γενικὰ κάθε ἀσηπτικὸ ὑγρὸ ποὺ διατηρεῖ τὰ διάφορα τουρσιά — τότες ὁ λαὸς τὸ μπόλιασε μὲ τὴν πρώτη συλλαβὴ τοῦ ἄλας καὶ τὸ εἶπε *ἀλάρμη* = ἡ ἄρμη τοῦ ἀλατιοῦ. Ὁ Φιλήντας (Γλωσσ. Τ. Β' 239) πάλι λέγει: Ὁ νόμος ἀπτός εἶναι ἓνα παρακλάδι τοῦ συμφυρμού ἢ συνεπαρμού νὰ ποῦμε κλπ.

Ἄρμια (ἦ) λάχανα βαλμένα στὴν ἀρμύρα (κράμβαι), ποὺ τὰ τρῶνε τὴ σαρακοστή τὸν χειμῶνα, καὶ τὰ μαγειρεύουν μὲ κρέας χοιρινὸ ἢ πουλερικά. Τὸ ζουμί τους εἶναι ξυνὸ καὶ στοὺς Θράκες νόστιμο ὅπως καὶ τὸ λάχανο, ποὺ παίρνει ἓνα χρώμα κίτρινο. Γιαυτὸ τὴν λένε *ἀρμιά* σὰ φλουρί.

- Ἡ δική μ' ἡ ἀρμιά ἔγινε σὰ φλουρί.
- Ἐχουμ' ἓνα ἀρμιοζοῦμ' !! φλουρί πιά!

Ὅταν χαλάσει, βρωμᾶ καὶ τότε παρομοιάζουν πολλές βρωμαὲς σὰν τῆς ἄρμνιαῖς λέγοντας: βρωμ'σε σὰν ἄρμνια.
— Κάτ' σὰν ἄρμνια βρωμᾶ μὰ τι ἔν δὲ ξαίρω.

Ἄρμνιόκαδος ὁ κάδος ποὺ κάνουν μέσα τὴν ἄρμνια. Τὸν φικιάνουν ὅπως τὰ βροφέλια μὲ ξύλα.
— Ὁ ἄρμνιόκαδός μας παίρνει εἰκοσ' λάχανα.

Ἄρτυνονυμ' χιλνῶ τῆ νηστεία, τρώγω τῆ σαρακοσιτῆ κρεατινά.
— Ἄρτυθκες, λεγώ;
— Μεῖς δὲν ἀρτυθκαμ'.
— Γὼ δὲν ἀρτυνονυμ'.
— Μὴν ἀρτυθῆτε!

Ἄρτυμῆ (ἦ) τὰ κρεατινά φαγιὰ ποὺ τρώγονται ὅταν νηστεύουν. Φαγι μαγειρεμένο μὲ βούτυρο ἡμέρα Τετάρτη καὶ Παρασκευή.

Ἄρῦς ἐπίθ. ἀραιός, (καὶ στὸν Πόντο Στ. Ψάλλης).
— Ἄρῦα καὶ πάντα ἀγάπ' δηλ. ἐπεσκέψεις ἀραιῆς καὶ ἀγάπη.
— Εἶδανα κόσμος ἄρῦς.
— Τι ἄρῦ πλέξιμο ἔν αὐτό;
— Ἄρῦόπλεχτο πανί.
— Ἄρῦ χτέν'

Ἄρχινεύγω ἀρχίζω, κάνω ἀρχήν.
— Ἄϊδε ἀρχίνεψ' σὺ!
— Γὼ δὲν ἀρχινεύγω.
— Σὰν ἀρχίνεψαμ' νὰ τρέχουμ, δὲ στάθκαμ' χίτες.
— Μὴν ἀρχινίξ' νὰ τρώς σὰ λιμάρ'ς πρῶτος.

Ἄσκια (ἦ) ὁ ἥσκιος, ἦ σκια.
— Φοβήθηκε τὴν ἄσκιὰτ' δηλ. τᾶχασε.
— Πὲ τὴν ἄσκιὰτ' φοβήθηκε.
— Πέμνε μόν' ἦ ἄσκιὰ τ' δηλ. ἀδυνάτησε ἀπὸ ἀρρώστεια καὶ λύπη.
— Κεῖνος πέθανε, ἀμὰ ἦ ἄσκιὰ τ' πέμνε! δηλ. τὰ διδάγματά του, τὰ καλὰ παιδείματα.

Τὸ λένε αὐτὸ οἱ χῆρες, ποὺ τὰ παιδιὰ τους ἀκολουθοῦν τὸ δρόμο τοῦ πατέρα τους.

— Σὺ, πὲ κάτ' τὴ βαβὰ σ' τὴν ἄσκιὰ κέμ' περπατεῖς ὄγλουμ, δηλ. βρίσκεσαι ἀκόμα στοῦ πατέρα σου τὴ φροντίδα.

Τὸ πὼς ἔγινε τὸ σκια ἥσκιος τὸ ξεψέφουμε ἀπὸ τὸ Φιλήντα (Γλωσσ. Τ. Α' σελ. 190—191). Τώρα ἄς μᾶς πῆ καὶ τὸ πὼς ὁ ἥσκιος ἔγινε ἄσκιὰ.

Ἄσμάς (ὁ) τὸ κλῆμα, ἦ κληματαργιά.
— Ὁ ἄσμάς μας χάλασε.
— Κλάδεψαμ' τὸν ἄσμά μας.
— Ἄμμα ἄσμάς ἄα!!!

Ἄσογια (ἦ) 1) ἦ κακὴ καταγωγή.

Ἄσογιά πού τήν ἔχ' ὁ μενδεβούρς !

— Δέ γλέπνα τήν ἄσογιά δους μόν' . . .

2) τὰ κακά φερσίματα.

— Εἶδες δά πὲ κεῖ νά ἄσογιά . . .

Αὐτὰ τὰ λένε πίσω ἀπὸ κανέναν πού δὲ φέρθηκε καλά.

Ἄσογος ἐπίθ. κείνος πού δὲν κατάγεται ἀπὸ καλὸ σόγι=γένος.

— Ἐθεοῦ ἄσογε !

— Εἶδες, μωρή, τὸν ἄσογόν να.

— Πὲ τὸν ἄσογόν να νά φοβάσαι !

— Στὰ γκρέμνα βρὲ ἄσογε . . . παλιοἄσογε . . .

Ἄστέρας (ὁ) ὁ ἄστέρας εἶναι ἕνα κομμάτι χαρτί μὲ μιὰν εὐκὴ γραμμὴν γιὰ τὸν ἄρρωστο κατεπάνω κάθε ἄρρώστιας ἀπὸ τὸ εὐχολόγιο «πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἀποδίωξον. . . » Τὸ χαρτί αὐτὸ εἶναι ραμμένο σ' ἕνα πανὶ σὲ σχῆμα τρίγωνου. Τὸ κρεμοῦν δὲ ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ ἄρρώστου σὰ φυλαχτό. Τοὺς «ἄστέρας» τοὺς δίνουν οἱ παπᾶδες μὲ πληρωμὴ καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ «τυχερά» τους.

Ἄσωστος ἐπίθ. 1) αὐτὸς πού γεννήθηκε εφταμηνίτικος καὶ εἶναι ἀδύνατος ἢ μὲ σφάλματα στὸ κορμί.

— Δὶπ ἄσωστος αὐτὸς μωρή !

2) Αὐτὸς πού δὲν ἔχει καὶ μυαλὸ σωστό.

— Ἄφσε τον πὲ κεῖ νά τὸν ἄσωστόν να . . .

Ἄτσαλος ἐπίθ. (Στ. Ψάλτης Θρακ.). Ἡ λέξις καὶ ἐν Λειθησίῳ ἄτσαλλους καὶ ἐν Βελθεντιῶ ἄτσαλλους, ἐν Πόντιῳ δὲ ἄρτσαλλος, ἄσαλγος=κακός. Ἡ μόνη παρ' ἡμῖν ἐν χρῆσει πρὸς δῆλωσιν τῆς σημασίας τοῦ κακός. Ἡ παραγωγή της ἄγνωστος.

— Μπρὲ στὸν ἄτσαλόν ναα !!

— Τί ἄτσαλο παιδί πού ἔγινε αὐτό ;

— Πὲ τὸν ἄτσαλο τὸν ἄνθρωπο νά φοβάσαι . . .

— Γιατί γίνκες ἔτο' ἄτσαλο παιδί ;

— Δὲν ἀγαπῶ τ' ἄτσαλα παιδιὰ σάν καὶ σ' ἕνα . . .

Ἄτσαλιά (ἡ) κακία.

— Μπρὲ στὴν ἄτσαλιάα !

— Τέτοια ἄτσαλιά δὲν εἶδα.

— Ἡ ἄτσαλιάτ' δὲν ἔχ' ὄρια.

— Αὐτηνοῦ τὴ παιδιοῦ τὴν ἄτσαλιά δὲ τὴν ξαναεἶδα.

(Δὲς καὶ Φιλῆντα Τ. Α. Γλωσσ. 196 σ., ἄτσαλος).

Ἄφετίτ'ς καὶ ἀφέτ'ς (ὁ) (Στ. Ψάλτης Θρακ. ἐν Χίῳ ἀφέτις. Παρ' ἡμῖν οὕτω καλοῦσι τὸν πατέρα των μόνον οἱ τῶν ἱερέων παῖδες). Ἄπὸ τὸ (αὐτὸ -ἔντης). Στὴν Ἀδριανούπολιν ἀφεντάκ'ς. Ἔτσι λέγουμε τοὺς παπᾶδες ἡμεῖς τὰ παπαδόπουλα καὶ οἱ πολὺ γνωστοί.

Πού ἔν ἡρῆ ὁ Ἀφεδίτς σου ;

— Ὁ ἀφεδίτς μου ἔν στὴν ἐκκλησιά.

Ἄφιόν (τὸ) τὸ ὄπιο.

— Ἔγινε ἀφιόν' πὲ τὸ θυμό τ'. Θὰ πῆ θύμωσε πολὺ.

— Μωρὲ ἀφιόν' !

— Σωστὸ ἀφιόν' !

Μ' αὐτὰ ζωγραφίζουσι τὸν πολὺ θυμωμένον ἄνθρωπο.

— Μὴ γίνεσαι δε ἀφιόν και σὺ.

— Ἀφιονισμένος ἄθρωπος=σάν νὰ ἦπτε ἀφιόν και ὄχι ὅπως ὁ Ἄμαντος (Χιακ Χρον. τευχ. Β'. 116 ἀπ' τὸ ἀφηνιάζω).

Ἄφνός (ὁ) ἄχνός, ὁ ἀτμός τοῦ νεροῦ.

— Ἄφνός βγαίν' πὲ τὸ πηγὰδ'.

Ἄφνίζω βγάζω ἄχνούς.

— Ἄφνισε τὸ φαγί. Θὰ πῆ: πῆρε βράση και βγάξει ἄχνό.

Ἄφριζω κάνω ἀφρούς. Βγάζω ἀφρούς ἀπὸ θυμό. Τὸ στόμα μου ἀφρίζει.

— Ἄφρῖσα πὲ τὸ θυμό μ', μὰ τί νὰ κάνω=θύμωσα πολὺ μὰ τί νὰ κάμω.

— Μὴ ἀφρίζ' δὰ και τόσο . . . δηλ. μὴ θυμώνεις και τόσο . . .

— Ἄφρῖσε τὸ φαγί θὰ πῆ: τὸ φαγί ἔβγαλε ἀφρούς (ὅπως τὸ βραστό).

— Πολὺ ἀφρισμένος εἶδαν ὅταν τὸν εἶδα. Εἶδαν πολὺ θυμωμένος.

Ἄφτριγια (ἡ) καπνοδόχος.

— Καπνίζ' ἡ ἄφτριγια μας.

— Ξεραχνίζουμ' τὴν ἄφτριγια μας.

— Πὲ μέσ' τὴν ἄφτριγια βγήκες ;

— Κάθε ἄφτριγια πένα λογιῶ καπνὸ βγάξ'=κάθε σπῖτι ἔχει τὰ βάσανά του, πὸν εἶναι διαφορετικά.

(Ὁ Ψάλτης Στ. Θρ. λέγει: Ἡ παραγωγή σκοτεινῆ ἴσως ἔκ τινος ἀρχαίου ἄπτρα=μέρος ὅπου ἄπτουσι πῦρ).

Ἄχαμνὰ (τὰ) τὰντρίκεια ὄργανα (τὰ αἰδοῖα).

— Στάχαμνὰ τ' τὸν χτύπσε.

— Ἐπεσαν τάχαμνὰ τ'—ἔπαθε κήλη.

— Πρίσκαν τάχαμνὰ τ', λεγῶ, δὲ ξαίρω πὲ τί.

Ἄχαμνὰ ἐπίρη. ἄσκημα, κακά.

— Ἄχαμνὰ τὸν φέρκα.

— Μὰ κι αὐτός, ὁ εὐλογημένος ἄχαμνὰ μίλσε.

— Μὴ δὰ φέρνεσαι τόσο ἄχαμνὰ.

— Τὸ παιδί ἄχαμνὰ χτύπησε=δυνατὰ χτύπησε.

Ἄχαμνός ἐπίθ. ὁ ἄσκημος, ὁ κακός.

— Πολὺ ἄχαμνός ἄνθρωπος !

— Μπρὲ στὸν ἄχαμνόν να τὸν ἄθρωπό σοο ! !

— Ἔνε αὐτός ἕνας ἄχαμνός πού . . . τὸ γιακάσ' νὰ τραβῆς.

— Τέτειον ἄχαμνὸ ἄθρωπο δὲν εἶδα ! !

Ἄχαμνοσύν (ἦ) ἢ κακία, ἢ κακιὰ διάθεσις.

— Ἡ ἄχαμνοσύν σου δὲ λέγεται.

— Εἶδες δὰ ἀχαμνοσύν! Ὁ φουνιάς σάστσε.

Ἄχερα (τὰ) τᾶχυρα.

— Ψύλλους στᾶχερα γυρεῦ' κι αὐτός, λεπτολογεῖ δηλαδῆ.

— Λόγια σὰν ἄχερα=λόγια ἀλαφρὰ σὰν ἄχυρα, δηλ. ἀνόητα κιδασήμαντα.

— Ἄχερα ἔχ' ἢ κούτρα σ' ἐσένα, δηλ. δὲν ἔχει διόλου μυαλό.

— Αὐτός τρώει ἄχερα : εἶναι κουτός.

— Δὲν τρώγω ἄχερα, κουζοῦμ, δὲν εἶμαι δηλ. ἀνόητος καὶ ἄμυαλος.

Ἄχρειγια (τὰ) τὰ μὴ σεμνά.

— Μητέρα λεγώ, μέκανε αὐτός ἄχρειγια.

— Τοῦλγα ἄχρειγια ἔβρέ, ἔκανες τὸ παιδί μ' ;

— Ἄχρειγια πράματα δὲν κάννα τὰ καλὰ παιδιά.

— Τοῦλγα λόγια ἄχρειγια ἔν' αὐτά ;

Ἄχρημάτιστος ἐπίθ. (χρηματῶ=ἔχω δύναμη, μπορῶ) κεῖνος ποὺ δὲ χρηματεῖ, ποὺ δὲν ἔχει δυνάμεις.

— Ὁ γαβρός μου ποὺ λές . . . μαθὲ διὰ ἀχρημάτιστος. Δὲ χρηματεῖ γιὰ τίποτα.

— Σὰν εἶσα σὺ ἀχρημάτιστος τί νὰ σὲ κάνω γώ . . .

— Τόσο ἀχρημάτιστη γυναῖκα δὲν εἶδα.

— Ἄχρημάτιστη καὶ πολλακαμὲν'=ἀνίκανη καὶ κακομοῖρα.

Ἄψηλως (ἦ) καὶ (τὸ) ἀψηλός τὸ ὕψος.

— Εἶδα, σοῦ λέει, ποὺ ἀνέβαινα ἓνα ἀψηλός—ἓνα βαγίρ' . . .

— Τόσο ἀψηλός ἂ πάμ ; γώ δὲ βάγω.

— Ἡ ἀψηλὸς τὴ σπιτιοῦ.

— Τὶ ἀψηλὸς ἔν' αὐτὴ λεγώ ;

Ἄψιδες ξύλα καμπουριάρικα, βαθουλωτά, σκαφτά, ποὺ κάνουν τοὺς τροχοὺς τῶν ἀμαξιῶν.